

Stanisław Niewiński

System trybutarny i jego dziedzictwo we współczesnej dyplomacji Chin

Abstrakt

Artykuł jest poświęcony zagadnieniu klasycznego chińskiego spojrzenia na kwestię dyplomacji. Ich konsekwencją było powstanie systemu trybutarnego. System trybutarny ukształtował się za czasów dynastii Ming. Spuścizna systemu trybutarnego wpływa na dzisiejszą politykę zagraniczną Chin.

Artykuł jest podzielony na dwie części. W pierwszej części autor omawia funkcjonowanie systemu trybutarnego. Opisuje etapy jego formowania oraz instytucje cesarstwa odpowiedzialne za politykę zagraniczną imperium. W drugiej części autor analizuje wpływ dawnych tradycji na politykę zagraniczną ChRL po 1978 r. Opisuje kwestię sinocentryzmu wciąż wpływającego na chiński ogląd świata. Autor opisał wpływy Chin w wybranych krajach Azji. Opowiada także o najważniejszych chińskich inicjatywach na arenie międzynarodowej.

Słowa kluczowe: Chiny, dyplomacja, wasal, imperium

Wstęp

Chiny są współcześnie jednym z najważniejszych graczy na arenie międzynarodowej. Pod względem PKB liczonego w kategoriach nominalnych Chiny zbudowały drugą gospodarkę świata (74% PKB USA)¹, zaś uwzględniając PKB realny chińska ekonomia jest już – od 2014 r. – największą na świecie². Wraz ze wzrostem ekonomicznego potencjału Państwa Środka rośnie także jego znaczenie na arenie międzynarodowej.

¹ *Świat Narodów Zagubionych. Z Bogdanem Góralczykiem wywiad rzekę przeprowadziła Natalia Kołodyńska-Magdziarz*, Warszawa 2021, s. 66.

² G. Psujek, *Chiny największe w 2024 r.?*, <http://www.rp.pl>, 12 XI 2023.

Rządzone od 2012 r. przez przewodniczącego Xi Jinpinga Chiny prowadzą coraz bardziej asertywną politykę międzynarodową. Pekin odszedł od zalecającego powściągliwość w stosunkach międzynarodowych testamentu ojca swej modernizacji Deng Xiaopinga. W ciągu ostatnich kilkunastu lat Chińczycy zaproponowali na arenie międzynarodowej szereg inicjatyw geoeconomicznych – np. Belt&Road, AIIB, czy RCEP – które mają potencjał do transformacji ładu światowego w duchu alternatywnym w stosunku do amerykańskich rozwiązań. Światowa polityka coraz bardziej zależy od działań podejmowanych przez Chiny. Powinniśmy mieć tego świadomość, szczególnie w Polsce, gdzie od ponad roku śledzimy wojnę rosyjsko-ukraińską. Postawa Chin wobec tego konfliktu jest bardzo skomplikowana: Pekin wyraźnie sympatyzuje z Rosją, ale zarazem nie chce zbyt otwarcie jej wspierać, aby nie utracić swobody manewru na arenie międzynarodowej. Takie podejście Chin do wojny budzi na Zachodzie – w tym i w Polsce – zainteresowanie, a nawet konsternację.

Nie da się zrozumieć współczesnej polityki globalnej bez jednoczesnego poznania obecnej polityki zagranicznej Chin. Charakter polityki zagranicznej ChRL wynika z wielu przyczyn. Kluczowe znaczenie odgrywa kwestia racji stanu, ale nie bez znaczenia jest również bardzo bogata tradycja Chin na tej płaszczyźnie. Przeglądając się polityce Pekinu w stosunku do wojny rosyjsko-ukraińskiej można dopatrzeć się działań praktykowanych przez stulecia przez Cesarstwo Chińskie odnośnie swych sąsiadów. Dlatego chcąc pojąć funkcjonowanie Chin na scenie międzynarodowej dzisiaj, warto przyrzeć się temu, jak prowadziły swoją politykę zagraniczną w przeszłości. W szczególności w czasach, gdy były cesarstwem i zarządzały swymi relacjami z otoczeniem poprzez tzw. system trybutarny.

Fundamenty kulturalne chińskiego spojrzenia na politykę zagraniczną

Mówiąc o tradycyjnym spojrzeniu chińskim na sprawy zagraniczne, nie sposób na początku nie odnieść się do geograficznych jego przyczyn. Jeśli spojrzymy na dzieje polityczne świata euroatlantyckiego od czasów nowożytnych zaobserwujemy proces regularnie zmieniających się państw, które osiągały różnorakie przewagi nad pozostałymi aktorami geopolitycznymi. Zdominować Europę usiłowali (i niekiedy im się to udawało) Habsburgowie (austriacy i hiszpańscy), Francja, Wielka Brytania, czy ostatecznie i skutecznie Stany Zjednoczone. Jednakże zawsze państwa dążące do hegemonii musiały liczyć się z działaniami kontruującymi ich politykę – pozostałe państwa formowały koalicje dążące do hamowania ich ekspansji. Europa to kontynent, na którym leży wiele rywalizujących ze sobą państw. Te elementy doprowadziły w 1648 r. (traktat westfalski) do przynajmniej

teoretycznego przekonania o suwerenności i równości podmiotów na nim się znajdujących.

W Azji Wschodniej sytuacja potoczyła się inaczej. Przez stulecia na terenie Niziny Chińskiej ukształtował się mocarstwowy podmiot, który znacznie przewyższał na wielu płaszczyznach swych sąsiadów. Powstałe w 221 r. p.n.e. (na gruzach dawnych feudalnych królestw) Cesarstwo Chińskie było tworem nadającym polityczny, ekonomiczny i kulturalny ton regionowi. Cesarstwa nie należy odbierać w kategoriach nacjonalistycznych. Ono nie zawsze było rządzone przez Chińczyków Han. Chińczycy niekiedy przegrywali wojny ze swymi koczowniczymi sąsiadami i byli przez nich podbijani. Jednocześnie zwycięscy koczownicy pomimo militarnych sukcesów musieli ulec przewadze chińskiej kultury. Zdobywcy przenosili swoje centra administracyjne do którejś z chińskich metropolii. Pragnąc panować nad Państwem Środka musieli zwrócić się po wsparcie do klasy uczonych-urzędników. W rezultacie, na przestrzeni lat, koczowniczy władcy ulegali – większemu, bądź mniejszemu – zsinizowaniu. Przewagi Chin nad swymi sąsiadami przejawiały się na szeregu obszarów.

Pierwszy z nich to powierzchnia. Chiny objęły w swoich granicach obszar zdecydowanie większy, aniżeli terytoria posiadane przez ich sąsiadów. W wyniku ekspansji kolejnych władców Chin – królów z dynastii Shang oraz Zhou, Pierwszego Cesarza i cesarzy z dynastii Han – podporządkowali terytorium rozciągające się pomiędzy Półwyspem Koreańskim na północy, a deltą Rzeki Czerwonej na południu, od stepów Azji Centralnej na zachodzie po wybrzeża Pacyfiku na wschodzie.

Drugim obszarem chińskich przewag była populacja. Wielkie terytorium było zamieszkiwane przez bardzo liczną populację. W 80 r. p.n.e. w Chinach mieszkało 80 mln ludzi, w XII w. 110 mln³, zaś na początku XVII w. ok. 150 mln⁴. Sąsiedzi cesarstwa nie byli podmiotami równie ludnymi.

Chiny przez stulecia mogły poszczycić się wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego na tle innych ośrodków cywilizacyjnych. Za panowania dynastii Song (960-1279) w miastach mieszkało 5% (ok. 6 mln ludzi) poddanych cesarza⁵. W ówczesnych Chinach istniało ok. trzydziestu miast, których populacja oscylowała od 30 do 100 tys. mieszkańców, zaś w Europie zaledwie sześć⁶. Kaifeng, stolica państwa za panowania wczesnej dynastii Song, liczył w 1103 r. 1,3 mln mieszkańców – tyle ile wówczas mieszkańców liczyła populacja

³ R. Kamieniecka, *Korzenie chińskiego oglądu świata*, [w:] *Oblicza Chin na początku XXI wieku. Historia. Polityka. Społeczeństwo*, red. J. Marszałek-Kawa, Toruń 2008, s. 10.

⁴ T. Brooks, *The Troubled Empire. China In The Yuan And Ming Dynasties*, Cambridge 2013, s. 45.

⁵ J. Key, *A history of China*, New York 2011, s. 323.

⁶ *Ibidem*.

Anglii⁷. Stolica cesarstwa była największym miastem ówczesnego świata⁸. Wytop surówki żelaza na terenie Chin w samym 1078 r. wyniósł 114 tys. t., natomiast w przeżywającej początkową (1788 r.) fazę rewolucji przemysłowej Wielkiej Brytanii było to dla porównania 68 tys. t.⁹ Dynamicznie rozwijała się gospodarka pieniężna. Pomiędzy X i XII stuleciem w obiegu znajdowało się 145 mld monet¹⁰. W 1023 r. wprowadzono do użytku pieniądź papierowy¹¹.

Państwo Środka znajdowało się w awangardzie globalnego postępu naukowego. Jak zauważał w dziele *Novum Organum* angielski uczoney i filozof Francis Bacon (1561-1626) trzy przedmioty wpłynęły walnie na rozwój ludzkości¹². Były to książka, proch oraz magnes¹³. Chińczycy odegrali bardzo dużą rolę w ich powstaniu. Pierwsze drukowane książki wytworzono w 877 r.¹⁴, proch wynaleziono w X w.¹⁵, zaś kompas był znany w Chinach już za dynastii Zhou (1122-256 r. p.n.e.)¹⁶.

W rezultacie Chińczycy przez długi czas nie napotkali ludów sobie równych na płaszczyźnie posiadanego potencjału społeczno-ekonomicznego. Stykali się ze społecznościami osiadłymi, często mocno zsinizowanymi, które jednak były znacznie mniej od nich ludne, bądź ludami koczowniczymi o znacznie prymitywniejszym charakterze. Chińczycy mieli co prawda kontakt z cywilizacją subkontynentu indyjskiego, czy światem muzułmańskim, niemniej były to kontakty dość ograniczone.

Wymienione powyżej czynniki miały bardzo głęboki wpływ na myślenie dawnych Chińczyków o sprawach polityki zagranicznej. Dały one swój wyraz już w samych koncepcjach, w ramach jakich Chińczycy opisywali swoje państwo. Termin *Tianxia* można przetłumaczyć na polski, jako „wszystko co pod niebem”¹⁷. Można go interpretować zarówno, jako „Chiny”, jak i „Ziemia”¹⁸. Chińczycy nie postrzegali swojego kraju jako zwykłego państwa, a swoisty świat-universum¹⁹. W myśl tej koncepcji świat uchodził za jedną społeczność, aczkolwiek na jego peryferiach znajdowały się ludy plemienne, nie dzielące tej samej kultury

⁷ D. Kuhn, *The age of confucian rule. The Song transformation of China*, Harvard 2011, s. 195.

⁸ Ibidem.

⁹ J. Gernet, *A History of China*, New York 2011, s. 320.

¹⁰ D. Kuhn, *op.cit.*, s. 234.

¹¹ E. Kajdański, *Chiny leksykon. Historia, gospodarka, kultura*, Warszawa 2005, s. 245.

¹² K. Seitz, *Chiny. Powrót Olbrzyma*, Warszawa 2008, s. 26.

¹³ Ibidem.

¹⁴ E. Kajdański, *op.cit.*, s. 57.

¹⁵ Ibidem, s. 208.

¹⁶ Ibidem, s. 112.

¹⁷ A. Dogan, *Hegemony with chinese characteristic. From the tributary system to the belt and road initiative*, New York 2021, s. 24.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ R. Kamieniecka, *op.cit.*, s. 36.

co reszta ludzkości²⁰. Ludy te odpowiadały przed chińskim władcą, zaś on był odpowiedzialny za całą ludzkość²¹. Bardziej znanym powszechnie określeniem jakim Chińczycy określali swoje państwo jest *Zhongguo*, czyli tłumacząc na polski „Państwo Środka”. Mieszkańcy Chin uważali, iż ich państwo obejmowało większość znanego świata²². Inną wywodzącą się z początków chińskiej cywilizacji koncepcją jest *Hua-Yi*. Skupia się ona na przeciwstawieniu sobie z jednej strony osiadłej, rolniczej ludności chińskiej (*Hua*) oraz ludom koczowniczym, pasterkim (*Yi*)²³.

Wymienione powyżej koncepcje wpływały na podejście do spraw międzynarodowych najważniejszych chińskich szkół filozoficznych. Rozwinęły się one bujnie w czasach popadnięcia w wewnętrzny kryzys przez ostatnią dynastię królewską Zhou (1045-256 r. p.n.e.). Szczególnie dwie z nich wywarły przemożny wpływ na politykę powstałego w 221 r. p.n.e. państwa: konfucjanizm oraz legizm. Konfucjuszowi przypisuje się odznaczające paternalizmem stwierdzenie, iż „to dobrze, gdy małe państwa służą tym mniejszym, zaś duże troszczą się o małe”²⁴. Mencjusz (jeden z najważniejszych komentatorów Konfucjusza) opowiadał się za władcą uniwersalnym, który panuje nad wszystkimi ludami²⁵. Filozof uznawał gruntowne rozróżnienie pomiędzy uprawiającymi osiadłe życie Chińczykami, a gustującymi w koczownictwie barbarzyńcami. Konfucjusz proponował dwie drogi, w ramach jakich można postępować z barbarzyńcami – pokojową i militarną²⁶. Przedstawiciele doktryny legistów kładli bardzo istotny nacisk na rozwój gospodarki i potencjału wojskowego oraz opowiadali się za ekspansją militarną. Legistom bliska była koncepcja „Wielkiej Jedni”, w myśl której Państwo Środka powinno podporządkować możliwie jak największą część znanego świata²⁷.

System trybutarny i polityka zagraniczna imperium

Cesarstwo Chińskie powstało w 221 r. p.n.e. w wyniku militarnego zjednoczenia państw domeny chińskiej przez państwo Qin. Cesarstwo funkcjonowało – z przerwami – do początków XX w. Upadło w wyniku rewolucji republikańskiej z lat 1911-1912. Państwo to odgrywało kluczową rolę w porządku międzynarodowym

²⁰ A. Dogan, *op.cit.*, s. 24.

²¹ Ibidem.

²² J.K. Fairbank, *A Preliminary Framework*, [w:] *The Chinese World Order. Traditional China's Foreign Relations*, red. J.K. Fairbank, Cambridge 1968, s. 2.

²³ A. Dogan, *op.cit.*, s. 46.

²⁴ Ibidem, s. 25.

²⁵ B.I. Schwartz, *The Chinese Perception of World Order, Past and Present*, [w:] *The Chinese World Order...*, s. 279.

²⁶ A. Dogan, *op.cit.*, s. 24.

²⁷ Ibidem, s. 36.

Azji Wschodniej i Południowowschodniej – cesarstwo przez stulecia nadawało polityczny ton w regionie. Ukoronowaniem tego procesu było stopniowe ukształtowanie się regionalnego systemu międzynarodowego zwanego trybutarnym.

Systemem trybutarnym nazywamy sieć kontaktów międzynarodowych skupionych wokół Cesarstwa Chińskiego, wynikający z imperialnej perspektywy oraz ekskluzywnych wartości kultury chińskiej²⁸. System ten ułatwiał handel oraz kontakty międzynarodowe, uznając jednocześnie hegemoniczną rolę cesarstwa. Sam termin „system trybutarny” nie jest określeniem chińskim, bądź nawet azjatyckim. Chińczycy nie posiadali własnego terminu opisującego relacje między państwami w Azji sprzed połowy XIX w. Nazwę „system trybutarny” wprowadził do obiegu naukowego amerykański sinolog i historyk John K. Fairbank w latach 60. XX w. Współcześnie chińscy i azjatyccy uczeni używają niekiedy terminów „chiński porządek światowy”, „wschodnioazjatycki porządek światowy”, czy „niebiański system rządów przez rytuały”²⁹. Koncepcja systemu trybutarnego opierała się na przekonaniu o fundamentalnych nierównościach pomiędzy Chinami i innymi państwami, a także wielopłaszczyznowych globalnych przewagach cesarstwa nad swymi sąsiadami. Jak zauważył John K. Fairbank system trybutarny był w pewnej mierze przełożeniem autokratycznej i hierarchicznej polityki wewnętrznej Cesarstwa Chińskiego na sferę polityki zagranicznej³⁰. System trybutarny nie przewidywał istnienia równości pomiędzy państwami. Był jeden hegemon – Chiny – i państwa wasalne. Państwa wasalne były zobowiązane do uznania zwierzchności chińskiego cesarza.

System trybutarny kształtował się przez stulecia wraz z rozwojem Cesarstwa Chińskiego. Swoją dojrzałą formę osiągnął w dobie późnego cesarstwa, czyli za czasów dwóch ostatnich dynastii: Ming (1368-1644) oraz Qing (1644-1912)³¹. Jednakże korzenie tego systemu sięgają czasów znacznie wcześniejszych.

Przyglądając się dziejom Cesarstwa Chińskiego – także na płaszczyźnie polityki zagranicznej – należy zaznaczyć, iż państwo to przechodziło w swej historii liczne zmiany. W pewnej mierze można stwierdzić, że funkcjonowały chronologicznie trzy cesarstwa. Wczesne cesarstwo istniało w latach 221 r. p.n.e. – 220 r. n.e. i składały się na nie rządy dwóch dynastii: Qin (221-206 p.n.e.) oraz Han (206 p.n.e. – 220 n.e.). Następnie imperium pogrążyło się na cztery stulecia w chaosie wojen domowych i najazdów zewnętrznych. Zjednoczone cesarstwo zostało odbudowane u schyłku VI w. Na czasy drugiego cesarstwa (581-1279) składało się panowanie trzech dynastii – Sui (581-618), Tang (618-907) oraz Song

²⁸ Ibidem, s. 9.

²⁹ F. Wang, *The China Order. Centralia, World Empire, and the Nature of Chinese Power*, Albany 2017, s. 99.

³⁰ A. Dogan, *op.cit.*, s. 52-53.

³¹ Ibidem, s. 53.

(960-1279). W drugiej połowie XIII w. Cesarstwo Chińskie zostało podbite przez Mongołów, którzy panowali w Państwie Środka przez ok. 100 lat. Kres ich rządów położyło chłopskie powstanie w połowie XIV stulecia. Późne cesarstwo istniało w latach 1369-1912 i składały się na nią rządy dwóch dynastii: Ming (1368-1644) oraz mandzurskiej dynastii Qing (1644-1912).

Każda z władających cesarstwem dynastii wpływała na sposób prowadzenia przez Chiny polityki wobec swych sąsiadów. Wczesne imperium miało zmilitaryzowany i ekspansywny charakter. Dynastia Qin dokonała zjednoczenia państw domeny chińskiej i tym samym powołała do życia cesarstwo. Dynastia Han rozszerzała granice imperium niemal we wszystkich kierunkach: podbiło Półwysep Koreański, tereny dzisiejszego Wietnamu, czy obszary w Azji Centralnej. Elity cesarstwa pragnęły poddać władzy imperium większość znanego im świata. Opanowane tereny włączano bezpośrednio w obręb administracyjny cesarstwa. Jednocześnie Chińczycy w Azji Środkowej trafili na poważnego przeciwnika – konfederację plemienną Xiongnu. Wojny z tym koczowniczym ludem w II i I w. p.n.e. cesarstwo toczyło ze zmiennym szczęściem. W tym celu aktywnie poszukiwano sojuszników pośród zachodnich sąsiadów Xiongnu³². Nierzadko wysłannicy Chin zabiegali o to, aby w zamian za militarne wsparcie ze strony cesarstwa zgodzili się uznać jego zwierzchność i płaciły mu trybut³³. W 52 r. p.n.e. Chińczykom udało się zmusić Xiongnu do uległości. Władca Xiongnu zobowiązał się zostać wasalem imperium – musiał prowadzić pokojową politykę w stosunku do suwerena, przyjmując cesarską pieczęć i używać jej w swych oficjalnych aktach, raz do roku zjawiać się na cesarskim dworze oraz składać podarki cesarzowi³⁴.

Odbudowane przez dynastię Sui (którą w 618 r. zastąpiła dynastia Tang) cesarstwo przystąpiło do odbudowy hegemonicznej pozycji z czasów dynastii Han. Dynastia Tang prowadziła ekspansję militarną na wielu obszarach – prowadzono ekspedycje wojskowe przeciwko ludom w Azji Centralnej, Tybetowi, czy Koreańczykom. Jednakże rzeczywistość, w której przyszło elitom drugiego cesarstwa odbudowywać chińską hegemonię była już nieco inna. Dobrze przedstawiają ją relacje pomiędzy cesarstwem i Koreą. Chińczycy pragnęli znów podbić Półwysep Koreański. Dynastia Sui i dynastia Tang zorganizowały łącznie trzy wyprawy wojskowe przeciwko Koreańczykom: pierwsza (w latach 611-612) i druga (613 r.) zakończyły się niepowodzeniem, zaś trzecia (w latach 660-668) sukcesem³⁵. Mieszkańcy Korei stawiali zażarty opór – pomiędzy III a VI stuleciem zdołali stworzyć całkiem już silne struktury państwowe. Chociaż Chińczykom udało

³² M.J. Kunstler, *Pierwsze wieki Cesarstwa Chińskiego*, Warszawa 2007, s. 80.

³³ Ch. Suzuki, *China's Relations With Inner Asia: The Hsiung-Nu, Tibet*, [w:] *The Chinese World Order...*, s. 183-184.

³⁴ M.J. Kunstler, *op.cit.*, s. 96.

³⁵ Szerzej zob.: M.C. Whiting, *Imperial Chinese Military History*, Lincoln 2002, s. 244-265.

się podbić Półwysep Koreański, to utrzymanie panowania nad nim okazało się już zadaniem znacznie trudniejszym – chińskie wojska musiały stale borykać się z rebeliami³⁶. W rezultacie oba kraje zdecydowały się na pewien kompromis. Cesarstwo ewakuowało swe wojska z Korei, a w zamian król Korei zgodził się zostać wasalem chińskiego cesarza³⁷. Wydarzenia na Półwyspie Koreańskim z VII w. odegrały bardzo istotną rolę w procesie kształtowania się systemu trybutarnego, ponieważ Korea aż do XIX w. pełniła rolę kluczowego wasala Chin. W połowie X w. władzę w cesarstwie przejęła dynastia Song. Jej panowanie charakteryzowało się stopniowym osłabieniem chińskiej hegemonii w regionie, ponieważ cesarstwo musiało zmierzyć się z najazdami agresywnych plemion koczowniczych z północy – Kitanów, Dżurdżenów i ostatecznie Mongołów. Cesarstwo Song podpisało w 1005 r. w Chanyuan traktat pokojowy z plemieniem Kitanów, w ramach którego uznano plemię tych koczowników za równorzędne Chińczykom³⁸. Wang Feilang uznaje nawet, że konsekwencje tego traktatu (trwające ok. trzech stuleci) dla Azji Wschodniej można porównać do skutków traktatu westfalskiego w Europie³⁹. Osłabione Chiny musiały pogodzić się z ambicjami, drugie imperium zostało zniszczone przez Mongołów w II poł. XIII w.

Trzecie imperium zostało odbudowane przez Zhu Yuanzhang, który wygnał Mongołów i założył dynastię Ming. Polityka zagraniczna cesarstwa w ostatnich kilku stuleciach jego istnienia stanowiła swoiste ukoronowanie doświadczeń Chin na tej płaszczyźnie w poprzednich wiekach. Dynastia Ming w pierwszych dekadach swego istnienia prowadziła bardzo ekspansywną politykę. Charakteryzowały ją m.in. wyprawy morskie admirała Zheng He oraz podbój i okupacja Wietnamu. Stopniowo dynastia Ming oparła dyplomację w znacznej mierze na wywodzącej się ze starożytności koncepcji *Jimmi*⁴⁰. Polegała ona na przekonaniu, że jeśli przybywający do Chin przedstawiciele ludów ościennych (w tym uznawane za barbarzyńskie) przestrzegają cnoty *li* (składało się na nią znajomość rytuałów i obrzędów), nie powinno im się odmawiać prawa do kontaktu z cesarstwem⁴¹. Dynastia Ming prowadziła swoją politykę zagraniczną w bardziej delikatny i introwertyczny sposób, zarazem też dbając o siłę militarną w stosunkach z innymi ludami⁴². Mingowie sprawowali względnie łagodną hegemonię nad ościennymi ludami. Sprawujący rządy nad imperium po dynastii Ming mandżurski ród Aisin Gioro – Mandżurowie podbili Państwo Środka w połowie XVII w.

³⁶ O. Pietrewicz, *Krewetka między wielorybami. Półwysep Koreański w polityce mocarstw*, Warszawa 2016, s. 30.

³⁷ Ibidem.

³⁸ F. Wang, *op.cit.*, s. 83.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ A. Dogan, *op.cit.*, s. 55.

⁴¹ L. Yang, *Historical notes on the chinese world order*, [w:] *The Chinese World Order...*, s. 32.

⁴² A. Dogan, *op.cit.*, s. 55.

i założyli własną dynastię Qing – częściowo przejęli doświadczenia swych poprzedników, aczkolwiek wprowadzili również pewne korekty. Dynastia Qing kontynuowała raczej pokojową politykę w stosunku do państw zsinizowanych, np. Korei, czy Wietnamu. Natomiast w wypadku ludów koczowniczych położonych w Azji Centralnej Mandżurowie prowadzili zaborczą i ekspansywną politykę.

Instytucje polityki zagranicznej

Dużo o stosunku Chińczyków do polityki zagranicznej i tym samym charakterze systemu trybutarnego mówią same instytucje, którymi posługiwało się cesarstwo celem kontaktów ze swymi sąsiadami. Przez większość dziejów cesarstwa za zagadnienia związane z polityką zagraniczną imperium odpowiadało *Libu* – Biuro ds. Rytuału⁴³. Nazwa urzędu jest tutaj – jak zawsze w Chinach – nieprzypadkowa. Rytuał jest elementem kojarzonym w dużym stopniu z kwestiami polityki wewnętrznej, zaś w cesarskich Chinach tego typu instytucja odpowiadała za kontakty z ludami ościennymi. Wynikało to z tego, że w ten sposób dawni Chińczycy postrzegali świat: z założenia wszystkie ludy powinny być im poddane. Nazwa sugeruje, że ta dyplomatyczna działalność jest tak naprawdę niczym więcej, jak jeszcze jednym z aspektów budowania harmonijnego świata przez cesarza⁴⁴. Architektura instytucji odpowiedzialnych za sprawy polityki zagranicznej uległa pewnej zmianie pod rządami mandżurskiej dynastii Qing. Mandżurowie posiadali dwa organy do prowadzenia dyplomacji. Utrzymali *Libu*, które służyło kontaktom z ludami schińszczonymi⁴⁵. Natomiast do prowadzenia polityki w stosunku do ludów z Azji Centralnej powołano *Lifanyuan* (Biuro ds. Barbarzyńców)⁴⁶.

Przybywające na dwór chiński delegacje posłów z obcych krajów były zobowiązane do złożenia hołdu władcy Państwa Środka. W tym celu posłowie musieli wykonać rytuał *ketou* – polegał on na trzykrotnym pokłonie z dotknięciem czołem ziemi w akcie poddaństwa⁴⁷. Innym obowiązkiem posłów wywodzących się z krajów zależnych było złożenie podarków, czyli właśnie trybutu. Trybutem były najczęściej produkty i dzieła sztuki z tych państw. Często miały one niezwykle egzotyczny charakter. Przykładowo poselstwo trybutarne z Królestwa Czampa (państwo leżące niegdyś w środkowym i południowym Wietnamie) przybyło na dwór cesarza Hongwu (pierwszy władca z dynastii Ming panujący w latach

⁴³ J. Porter, *Imperial China 1350-1900*, Lanham 2016, s. 82.

⁴⁴ H. Kissinger, *O Chinach*, Wołowiec 2014, s. 34.

⁴⁵ A. Dogan, *op.cit.*, s. 57.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 57.

⁴⁷ H. Kissinger, *op.cit.*, s. 49.

1368-1398) wraz z darami w postaci m.in. tygrysów i słoni⁴⁸. Posłowie zostawiali również przyjęci na audiencji przez cesarza. Następnie otrzymywali dary od Chin. Ich wartość zazwyczaj przewyższała wartość prezentów, które przywozili⁴⁹. Delegacje zawsze otrzymywały egzemplarz chińskiego kalendarza jako symbol uniwersalnego porządku⁵⁰.

Kształt i zasięg systemu trybutarnego

W ramach systemu trybutarnego można wyróżnić istnienie trzech kulistych kręgów układających się od granic cesarstwa ku obszarom oddalonym⁵¹. Pierwszy krąg skupiał państwa o najbardziej zsinizowanym charakterze. W tym kontekście należy wymienić takie kraje, jak np. Korea, Wietnam (jak wskazano powyżej, na pewnym etapie będące nawet częścią cesarstwa), wyspy Riukiu i czasami Japonia⁵². Drugi krąg zrzeszał przede wszystkim ludy koczownicze z Azji Centralnej, np. Mandżurowie, Mongołowie, Ujgurowie, bądź Tybetańczycy⁵³. Ostatni, trzeci krąg skupiał tzw. „barbarzyńców zewnętrznych”, usytuowanych daleko od granic imperium⁵⁴. W ich skład wchodziły m.in. ludy Azji Południowo-Wschodniej, czasem Japończycy, a także narody europejskie⁵⁵. W rozumieniu mieszkańców Państwa Środka wszystkie ludy były zobowiązane do podległości cesarzowi.

Zasięg systemu trybutarnego był uzależniony od kondycji – politycznej, militarnej, czy gospodarczej – imperium w danym momencie. Dynastie silne i ekspansywne (Tang, Ming we wczesnym okresie, czy Qing) włączały w obszar systemu państwa położone daleko od chińskich granic. Wyprawy morskie z czasów cesarza Yongle doprowadziły do wciągnięcia w ramy systemu trybutarnego m.in. Cejlon. Dynastie słabsze, skupione na defensywie, zadowalały się zwierzchnością nad sąsiednimi krajami, np. Koreą, czy Wietnamem.

Relacje cesarstwa z jego wasalami – bądź potencjalnymi wasalami – były uzależnione od kręgu, w którym te kraje się znajdowały. Państwa wchodzące w skład pierwszego kręgu najczęściej tolerowały fakt swojej zależności od wpływowego sąsiada. Korea znajdowała się w ramach systemu trybutarnego od VII w. Trudniej Chińczykom przyszło zaakceptować relatywną niezależność Wietnamu. Chiń-

⁴⁸ T. Brook, M. van Walt van Praag, M. Boltejs, *Święty Ład. Stosunki międzynarodowe w Azji od czasów Czyngis-chana*, Warszawa 2020, s.79.

⁴⁹ J. Porter, *op.cit.*, s. 80.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ A. Dogan, *op.cit.*, s. 58.

⁵² J.K. Fairbank, *op.cit.*, s. 2.

⁵³ A. Dogan, *op.cit.*, s. 58.

⁵⁴ J.K. Fairbank, *op.cit.*, s. 2.

⁵⁵ Ibidem.

czycy po raz ostatni próbowali podbić Wietnam w latach 1407-1427 i okupowali wówczas połowę jego terytorium. W wyniku powstania bezpośrednio rządy chińskie zostały zakończone. Cesarstwo uznało niezależność Wietnamu w zamian za udział tegoż w systemie trybutarnym. W wypadku drugiego kręgu skupiającego ludy koczownicze i półkoczownicze z Azji Centralnej sytuacja prezentowała się odrębnie. Różnice kulturalne były znaczne. Skutkowało to relacjami pełnymi napięć, które przybierały nierzadko kształt konfrontacji zbrojnych.

Korzyści wynikające z systemu trybutarnego

System trybutarny dawał liczne korzyści – chociaż różne – wszystkim państwom w nim partycypującym. Profity Chin były tutaj najbardziej oczywiste. Po pierwsze, prestiż. I to zarówno prestiż państwa, jak i danego monarchy, danej dynastii. Poselstwa z wielu państw przybywające do Changanu, Nankinu, czy Pekinu celem oddania hołdu władcy podkreślały znaczenie Chin na arenie światowej. Przybywanie delegatów z podarkami wzmacniało również prestiż danego monarchy i dynastii. Umacniały legitymizację danej dynastii do panowania nad imperium w oczach poddanych. Po drugie, złożenie trybutu tworzyło środowisko międzynarodowe, przynajmniej w teorii, bardziej sprzyjające dla Chin. Po trzecie, umożliwiało cesarskiej biurokracji kontrolowanie handlu zagranicznego imperium.

Różne korzyści wyciągały z tego systemu państwa wasalne. Przede wszystkim, składając hołd cesarstwu mogły (często dość nikłym kosztem) uniknąć groźby najazdu i podboju ze strony znacznie silniejszego sąsiada. Wbrew dość często rozpowszechnionym stereotypom konfucjańskie imperium nie stroniło od siły w stosunkach międzynarodowych. Po drugie, płacąc trybut otwierały sobie drogę do niezwykle lukratywnego handlu z cesarstwem. Po trzecie, dołączenie do systemu trybutarnego umożliwiało zdobycie im cennego sojusznika w postaci imperium. Przekonała się o tym np. Korea w 1592 r. gdy Japończycy podjęli próbę podboju Półwyspu Koreańskiego. Udało im się zająć znaczną część Korei. Interwencja wojskowa dynastii Ming zapobiegła wchłonięciu Korei przez Japonię.

Spuścizna systemu trybutarnego w kontekście współczesnej polityki zagranicznej Chin

Upadek systemu trybutarnego został spowodowany przez zmiany w międzynarodowym ładzie politycznym i gospodarczym, odznaczające się wzrostem znaczenia potęg europejskich. Na początku XIX w. kluczowe europejskie potęgi postanowiły głębiej zainterweniować w sprawy ludów Dalekiego Wschodu. Rzuciły

one cesarstwu wyzwanie na wielu płaszczyznach – w tym militarnej. Chiny przyjęły to wyzwanie i poniosły porażkę. W latach 1839-1842 oraz 1856-1860 cesarstwo stoczyło z Wielką Brytanią oraz Francją tzw. dwie wojny opiumowe. Zawarte w ich wyniku traktaty pokojowe w Nankinie (1842) oraz Tianjin/Pekin (1860) wymuszały na Chinach np. przyjęcie europejskich misji dyplomatycznych na swoim terytorium, otwarcie portów na swobodny handel z nimi (m.in. Yingkou, Yantai, Tainan, Shantou, Quanzhou), czy zapłacenie ogromnych kontrybucji⁵⁶. Klęska w tych konfliktach zapoczątkowała okres w historii Chin zwany *Bainian Guochi*, czyli *Stulecia Upokorzeń*. Chiny musiały podpisać z zachodnimi mocarstwami szereg tzw. *nierównoprawnych traktatów*. W kolejnych dekadach pozycja cesarstwa, a tym samym jego wpływy w regionie, ulegały erozji na rzecz ekspansywnych rywali. Poszczególne regiony Dalekiego Wschodu ulegały wchłonięciu w obręb stref wpływów mocarstw kolonialnych. Francja w toku wojny z lat 1884-1885 wyrwała Chinom Indochiny, które następnie zamieniła w swoją kolonię. Przysłowiowym gwoździem do trumny chińskiej mocarstwowości była przegrana przez Pekin wojna z Japonią w latach 1894-1895. W wyniku tej porażki Chiny utraciły zwierzchność nad Półwyspem Koreańskim, czyli swym niejako „podstawowym” wasalem. System trybutarny odszedł do historii.

Cesarstwo pogrążyło się w wewnętrznym kryzysie. Rewolucja lat 1911-1912 doprowadziła do obalenia mandzurskiej dynastii Qing i proklamowania republiki. Znaczna część XX w. w Chinach charakteryzowała się turbulentnymi wydarzeniami – krajem wstrząsały wojny domowe, czy japońskie interwencje zbrojne. Pełnej stabilizacji nie przyniosło też zwycięstwo komunistów w wojnie domowej i utworzenie w 1949 r. Chińskiej Republiki Ludowej. Utopijne koncepcje społeczno-ekonomiczne realizowane przez Mao Zedonga – np. *Wielki Skok*, czy *Rewolucja Kulturalna* – w pierwszych dekadach istnienia komunistycznych Chin przynosiły temu państwu więcej szkody, niż pożytku. Dopiero przejęcie władzy przez pragmatyczną frakcję w Komunistycznej Partii Chin pod wodzą Deng Xiaopinga umożliwiło wprowadzenie Państwa Środka na drogę modernizacji i rozwoju. Wraz z modernizacją społeczno-ekonomiczną rośnie również znaczenie Chin na arenie globalnej.

System trybutarny uległ zniszczeniu w XIX w. Niemniej jego dziedzictwo nadal wywiera wpływ na dyplomację współczesnych Chin. Spuściznę tego systemu można znaleźć w różnych płaszczyznach chińskiej polityki zagranicznej.

⁵⁶ E. Kajdański, *op.cit.*, s. 278.

Sinocentryzm

Bardzo istotnym elementem tego dziedzictwa polityki zagranicznej dawnych Chin jest spuścizna sinocentryzmu. Antyczne koncepcje *Tianxia*, czy *Zhongguo* do dziś wpływają w jakimś stopniu na postrzeganie świata przez mieszkańców Chin. W chińskim politycznym DNA istnieje wyraźne przekonanie o wyjątkowości własnej spuścizny kulturowej. Elity chińskie nie postrzegają Chin jako jeszcze jednego państwa na świecie, a jako podmiot o szczególnej roli na arenie międzynarodowej. W myśl tej zasady Państwo Środka jest szczególnie predystynowane do bycia wielkim mocarstwem.

Szczególnie można je dostrzec w praktyce politycznej ChRL po 2012 r., gdy najwyższym przywódcą został Xi Jinping. Nowy chiński przywódca zaproponował partii i państwu nową politykę na wielu obszarach – w tym i polityce zagranicznej. Przewodniczący Xi Jinping jako jeden z elementów ideologii, na której wspiera swoją władzę, uczynił koncepcję *Zhongguo Meng*, co można przetłumaczyć na polski, jako *Chińskie Marzenie*⁵⁷. Kluczowym elementem tej koncepcji jest osiągnięcie przez ChRL pozycji wielkiej potęgi na arenie międzynarodowej⁵⁸. Sam termin *Chińskie Marzenie* został pierwotnie stworzony przez chińskiego wojskowego i zarazem uczonego (jest profesorem Uniwersytetu Obrony Narodowej) płk. Liu Mingfu⁵⁹. W napisanej przez siebie w 2010 r. książce pt. *Chiński Sen. Myślenie mocarstwowe i stanowisko strategiczne w dobie postamerykańskiej* przedstawia swoje przemyślenia odnośnie przyszłości Pekinu na arenie globalnej⁶⁰. Uważa, że świat stanie się areną rywalizacji pomiędzy Chinami a Stanami Zjednoczonymi⁶¹. Mingfu uważa, iż Chiny mogą wyjść z tego konfliktu zwycięskie. Pułkownik stoi na stanowisku, że sukces Chinom przyniesie ich model rozwojowy, który – według niego – posiada więcej zalet od amerykańskiego odpowiednika. Mingfu twierdzi, iż chińskie (przy czym zaznacza, iż chińskie rozwiązania ustrojowe wciąż wymagają poprawek) połączenie systemu monopartyjnego z państwowym kapitalizmem posiada więcej zalet, aniżeli liberalna demokracja⁶². Pułkownik uważa również, iż chińskie rozwiązania ustrojowe mogą być atrakcyjne dla innych narodów świata⁶³. Wręcz twierdzi, iż wraz ze wzrostem znaczenia Chin nastanie wiek azjatyckiego *prosperity*, gdzie chińskie towary, kultura i wartości będą wyznaczać światowe standardy⁶⁴. Zadaniem Liu Mingfu chińskie przewagi

⁵⁷ D. Shambaugh, *China's Leaders. From Mao to Now*, Cambridge 2021, s. 281.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ H. Kissinger, *op.cit.*, s. 498.

⁶⁰ Ibidem, s. 497.

⁶¹ W.A. Callahan, *China Dreams. 20 Visions of the Future*, Oxford 2015, s. 58.

⁶² Ibidem, s. 60.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ H. Kissinger, *op.cit.*, s. 499.

na arenie międzynarodowej przyczynią się do powstania bardziej harmonijnego porządku globalnego, ponieważ liderzy ChRL będą wystrzegać się hegemonii i raczej ograniczą swą rolę do bycia *primus inter pares* pośród przywódców świata⁶⁵. Pułkownik szukając analogii historycznych do tej sytuacji odwołuje się do relacji dawnych władców Chin z ich sąsiadami w ramach systemu trybutarnego⁶⁶.

Chińskie wpływy w wybranych krajach Azji

Chińska Republika Ludowa podobnie, jak niegdyś cesarstwo, dąży do uzyskania istotnych wpływów pośród krajów znajdujących się w pobliżu swoich granic. Państwa te nierzadko były w przeszłości częścią systemu trybutarnego.

Kambodża jest połączona silnymi więzami gospodarczymi z Chinami. Kraj ten w coraz większym stopniu przypomina wręcz wasalne państwo ChRL. Jak zauważa Charles Dunst, Chiny są współcześnie największym inwestorem zagranicznym w Kambodży⁶⁷. Wspierają hojnie powstające w tym kraju projekty infrastrukturalne oraz przekazały temu państwu pomoc wojskową w wysokości 100 mln USD⁶⁸. Współcześnie aż 27% towarów importowanych przez to państwo pochodzi z Chin⁶⁹. Według „Washington Post” Chiny budują na terenie Kambodży bazę dla swojej marynarki wojennej⁷⁰. Zdaniem ekspertów wybudowana przez Chińczyków w zeszłym roku linia szybkiej kolei łącząca Sihanoukville z Phnom Penh zapewne jeszcze zwiększy zależność Kambodży od ChRL⁷¹.

Państwem silnie związanym ekonomicznie z Chinami jest również sąsiedni Laos. Współcześnie 27% importu tego państwa pochodzi z Chin⁷². Natomiast do Chin trafia 26% laotańskiego eksportu⁷³. W 2013 r. Chiny stały się najważniejszym zagranicznym inwestorem w tym państwie, deklasując Wietnam⁷⁴. W 2021 r. ukończono linię kolejową łączącą stolicę Laosu – Wentian ze stolicą chińskiej prowincji Yunan, Kunming⁷⁵. Koszt inwestycji wyniósł 5,9 mld USD⁷⁶. Laos wpadł

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ C. Dunst, *Xi's Fakes History Lesson for Hun Shen*, <http://www.foreignpolicy.com> (12 XI 2023).

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ *Cambodia. Economy*, <http://www.cia.gov> (12 XI 2023).

⁷⁰ *Chiny budują bazę marynarki wojennej w Kambodży?*, <http://www.forsal.pl> (12 XI 2023).

⁷¹ O. Tomoya, *Cambodia's China dependence deepens as first expressway opens*, <http://www.asia.nikkei.com> (12 XI 2023).

⁷² *Laos. Economy*, <http://www.cia.gov> (12 XI 2023).

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ S. Strangio, *In the Dragon's Shadow. Southeast Asia in the Chinese Century*, New Haven 2022, s. 109.

⁷⁵ J. Perzyński, *Chiny i Laos połączyły się linią kolejową. Są plusy i minusy*, <http://www.biznesalert.pl> (12 XI 2023).

⁷⁶ Ibidem.

również w pułapkę chińskiego zadłużenia. Połowę jego międzynarodowego zadłużenia stanowią pożyczki zaciągnięte w Chinach na realizację znacznych rozmiarów projektów infrastrukturalnych, m.in. właśnie inwestycji kolejowych⁷⁷.

Chińskie projekty geoeconomiczne w regionie

Inne przejawy korzystania przez Chiny ze spuścizny systemu trybutarnego tworzą w regionie międzynarodowe inicjatywy o charakterze geoeconomicznym. W ich ramach Pekin dąży do tego, aby zaproponować innym krajom formułę kooperacji wspierającą ich rozwój gospodarczy, stale zapewniając resztę świata o polityce pokojowej koegzystencji i kierowaniu się strategią globalną na zasadach *win-win*⁷⁸. Niemniej Chińczycy przy okazji implementowania różnych koncepcji chcą poprzez nie rozwijać swoje własne wpływy ekonomiczne i następnie polityczne w danych państwach. W tym kontekście szczególnie warto przyjrzeć się takim międzynarodowym inicjatywom ChRL, jak *Belt & Road* oraz RCEP.

Projekt *Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road Development Strategy* (chin. *Yi Dai Yi Lu*, w Polsce znany bardziej pod potoczną nazwą *Nowego Jedwabnego Szlaku*)⁷⁹ został oficjalnie ogłoszony przez przewodniczącego Xi Jinpinga podczas jego pobytu w Astanie we wrześniu 2013 r. Celem inicjatywy jest głębsze zintegrowanie ekonomiczne Chin z pozostałymi państwami Azji oraz partnerami z Europy i Afryki. Realizacji tego celu mają służyć główne filary koncepcji. Składają się na nie koordynacja polityki, wielopoziomowa międzyrządowa wymiana mikropolityki oraz usprawnienie komunikacji międzynarodowej⁸⁰. Promowane są takie elementy, jak np. łączność (connectivity, poprawa łączności infrastruktury), swobodny handel (m.in. ograniczenie barier inwestycyjnych i handlowych, czy unifikacja procesów spedycyjnych oraz podatków tranzytowych), integracja finansowa, czy szeroko rozumiane więzy międzyludzkie (w tym wymiana kulturowa, akademicka, czy wymiana kadry specjalistycznej)⁸¹. ChRL pragnie rozbudować w państwach partycypujących w inicjatywie szeroko rozumianą infrastrukturę komunikacyjną, np. połączenia drogowe, linie kolejowe, czy huby logistyczne.

Na inicjatywę *Belt & Road* składają się dwa główne szlaki: lądowy oraz morski. Lądowa odnoga projektu rozpoczyna się w mieście Xi'an i przechodzi przez Azję Centralną i Bliski Wschód w kierunku Europy. Szlak morski swój początek

⁷⁷ Laos wpadł w pułapkę chińskiego zadłużenia, <http://www.wnp.pl> (12 XI 2023).

⁷⁸ M. Lisewski, *Geopolityka Nowego Jedwabnego Szlaku*, Toruń 2023, s. 14.

⁷⁹ Ibidem, s. 16.

⁸⁰ Ibidem, s. 29.

⁸¹ Ibidem.

znajduje w Kantonie, przebiega przez Morze Południowocchińskie, Ocean Indyjski w kierunku Afryki. W ramach dwóch głównych szlaków funkcjonuje sześć tzw. *korytarzy ekonomicznych*. Są to: *The New Eurasian Land Bridge* (Chiny, Rosja, Kazachstan), *China-Mongolia-Russia Economic Corridor* (Chiny, Mongolia i Rosja), *China-Central Asia-Wes Asia Economic Corridor* (wiąże Chiny z krajami Azji Środkowej i Azji Zachodniej, m.in. z Afganistanem, Iranem oraz Turcją), *China-Indochina Peninsula Economic Corridor* (łączy Chin z państwami ASEANu), *China-Pakistan Economic Corridor* (Chiny i Pakistan) oraz *China-Myanmar-Bangladesh Economic Corridor* (Chiny, Birma oraz Bangladesz)⁸².

Innym chińskim międzynarodowym projektem geoeconomicznym utworzonym w zeszłej dekadzie jest inicjatywa Regionalnego Wszechstronnego Partnerstwa Gospodarczego (*Regional Comprehensive Economic Partnership*, w skrócie RCEP). Umowa została podpisana w listopadzie 2020 r. Porozumienie zostało podpisane poza Chinami przez następujące państwa: Australia, Birma, Brunei, Filipiny, Indonezja, Japonia, Kambodża, Laos, Nowa Zelandia, Południowa Korea, Singapur, Tajlandia i Wietnam. Zgodnie z zapisami umowy RCEP partycypujące w niej państwa zobowiązały się w przeciągu dwudziestu lat do zniesienia 90% ceł, jakie pomiędzy nimi funkcjonują⁸³. Formuła RCEP jest największym blokiem handlowym na świecie: państwa w niego zaangażowane wytwarzają ok. 1/3 globalnego PKB⁸⁴.

Jak już wspomniano wcześniej, Chiny bardzo często podkreślają, iż proponując różnorakie inicjatywy kierują się tym, aby wszyscy zainteresowani korzystali z ich owoców (zasada *win-win*) oraz szanują suwerenność państw trzecich. W istocie projekty, tj. *Belt & Road*, czy RCEP mogą przynieść (i przynoszą) korzyści państwom w nich partycypującym – już samo potencjalne ułatwienie w dostępie do rozległego i chłonnego rynku chińskiego jest niezmiernie atrakcyjną perspektywą. Wszelako Chińczycy proponując innym krajom udział w takich geoeconomicznych projektach nie kierują się, ze zrozumiałych przyczyn, motywami altruistycznymi, a własną racją stanu. Pekin pragnie poprzez realizowanie globalnych koncepcji wzmacniać własne wpływy gospodarcze i polityczne w poszczególnych regionach. Pomimo zapewnień odnośnie równego i partnerskiego modelu współpracy, instytucje finansujące poszczególne projekty infrastrukturalne są pośrednio lub bezpośrednio powiązane z ChRL⁸⁵. Jak zauważa Mikołaj Lisewski, Chiny dysponując znacznie większymi możliwościami operacyjnymi i finansowymi od swych kooperantów mogą na różne sposoby narzucać im swoją politykę⁸⁶. Przykładem takiego działania może być posługiwanie się przez Chiny

⁸² A. Dogan, *op.cit.*, s. 103.

⁸³ E. Radomska, *Największa na świecie umowa*, <http://www.forsal.pl> (12 XI 2023).

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ M. Lisewski, *op.cit.*, s. 133.

⁸⁶ Ibidem.

tw. *debt trap* (pol. *pułapka zadłużenia*)⁸⁷. Jak zauważa Asim Dogan, Chiny poprzez inicjatywę *Belt & Road* wykorzystują swój potencjał gospodarczy, aby stopniowo przetransformować go na wpływy o charakterze politycznym, militarnym oraz w dziedzinie *soft power*⁸⁸. Pekin buduje swoje bazy wojskowe w krajach partycypujących w projekcie *Belt & Road*. Takie instalacje powstały już w afrykańskim Djibouti, Hambantota (Sri Lanka)⁸⁹ oraz w Kambodży⁹⁰. Michael Pillsbury stoi na stanowisku, iż Chiny rozbudowując swój potencjał w różnych dziedzinach planują w przyszłości stworzyć nowy porządek światowy o autorytarnym i hierarchicznym charakterze⁹¹.

Również projekt RCEP może służyć pomnażaniu przez Chiny swych korzyści ekonomicznych kosztem słabszych partnerów. W raporcie UNCTAD wykazano, iż największe profity ze zniesienia taryf celnych w ramach porozumienia uzyskają największe gospodarki w niej partycypujące⁹².

Dziś ponad 160 lat po klęsce cesarstwa w wojnach opiumowych, Chiny odbudowują swoją pozycję na arenie międzynarodowej. Świat, w którym funkcjonuje ChRL, jest inny od rzeczywistości międzynarodowej, w której partycypowało dawne cesarstwo. Niemniej dawne wartości, tradycje i praktyki wciąż wpływają na formy w ramach których Pekin prowadzi swoją dyplomację.

Abstract

Stanisław Niewiński

The tributary system and its legacy in contemporary Chinese diplomacy

The article is devoted to the issue of the classical Chinese view of diplomacy. Their consequence was the creation of the tributary system. The tributary system was developed during the Ming dynasty. The legacy of the tributary system influences China's foreign policy today.

The article is divided into two parts. In the first part, the author discusses the functioning of the tribute system. It describes the stages of its formation and the imperial institutions responsible for the empire's foreign policy. In the second part, the author analyzes the influence of old traditions on the foreign policy of

⁸⁷ Ibidem, s. 132.

⁸⁸ A. Dogan, *op.cit.*, s. 114.

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ *Chiny budują bazę marynarki wojennej w Kambodży?*, <http://www.forsal.pl> (12 XI 2023).

⁹¹ A. Dogan, *op.cit.*, s. 113.

⁹² E. Radomska, *op.cit.*

the PRC after 1978. He describes the issue of Sinocentrism that still influences the Chinese view of the world. The author described China's influence in selected Asian countries. It also talks about the most important Chinese initiatives in the international arena.

Keywords: China, diplomacy, vassal, empire

References

- Brook, T., *The Troubled Empire. China In The Yuan And Ming Dynasties*, Cambridge 2013.
- Brook, T., van Walt van Praag, M. & Boltejs, M., *Święty Ład. Stosunki międzynarodowe w Azji od czasów Czyngis-chana*, Warszawa 2020.
- Callahan, W.A., *China Dreams. 20 Visions of the Future*, Oxford 2015.
- Cambodia. Economy*, <http://www.cia.gov>.
- Dogan, A., *Hegemony with chinese characteristic. From the tributary system to the belt and road initiative*, New York 2021.
- Dunst, C., *Xi's Fakes History Lesson for Hun Shen*, <http://www.foreignpolicy.com>.
- Gernet, J., *A History of China*, New York 2011.
- Kajdański, E., *Chiny leksykon. Historia, gospodarka, kultura*, Warszawa 2005.
- Kamieniecka, R., *Korzenie chińskiego oglądu świata*, [in:] *Oblicza Chin na początku XXI wieku. Historia. Polityka. Społeczeństwo*, ed. J. Marszałek-Kawa, Toruń 2008.
- Key, J., *A history of China*, New York 2011.
- Kissinger, H., *O Chinach*, Wołowiec 2014.
- Kuhn, D., *The age of confucian rule. The Song transformation of China*, Harvard 2011.
- Kunstler, M.J., *Pierwsze wieki Cesarstwa Chińskiego*, Warszawa 2007.
- Laos. Economy*, <http://www.cia.gov>.
- Laos wpadł w pułapkę chińskiego zadłużenia*, <http://www.wnp.pl>.
- Lisewski, M., *Geopolityka Nowego Jedwabnego Szlaku*, Toruń 2023.
- Perzyński, J., *Chiny i Laos połączyły się linią kolejową. Są plusy i minusy*, <http://www.biznesalert.pl>.
- Pietrewicz, O., *Krewetka między wielorybami. Półwysep Koreański w polityce mocarstw*, Warszawa 2016.
- Porter, J., *Imperial China 1350-1900*, Lanham 2016.
- Psujek, G., *Chiny największe w 2024 r.?*, <http://www.rp.pl>.
- Radomska, E., *Największa na świecie umowa*, <http://www.forsal.pl>.
- Seitz, K., *Chiny. Powrót Olbrzymia*, Warszawa 2008.

- Shambaugh, D., *China's Leaders. From Mao to Now*, Cambridge 2021.
- Strangio, S., *In the Dragon's Shadow. Southeast Asia in the Chinese Century*, New Haven 2022.
- Świat Narodów Zagubionych. Z Bogdanem Góralczykiem wywiad rzekę przeprowadziła Natalia Kołodyńska-Magdziarz, Warszawa 2021.
- The Chinese World Order. Traditional China's Foreign Relations*, ed. J.K. Fairbank, Cambridge 1968.
- Tomoya, O., *Cambodia's China dependence deepens as first expressway opens*, <http://www.asia.nikkei.com>.
- Wang, F., *The China Order. Centralia, World Empire, and the Nature of Chinese Power*, Albany 2017.
- Whiting, M.C., *Imperial Chinese Military History*, Lincoln 2002.

Stanisław Niewiński – dr politologii, współpracownik Wydziału Nauk o Polityce i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Opolskiego. ORCID: 0000-0001-8229-4062